

A tánc a mezőségi Pusztakamaráson

1.

Mint mindenik faluban, úgy a mezőségi Pusztakamaráson is van néhány *nagyfiju*,¹ akik — felesleges túlzás nélkül, amitől különben a falu erkölcsi rendje is távortartja őket — különösképpen szívügyüknek érzik, hogy a fiatalságnak alkalomadtán megteremtsék a táncolás, a szórakozás lehetőségeit. *Kezes*² a nevük, a helybeli románoknál *kizés* (*chizes*). Nem társaik választják, kéri vagy bízzák meg őket; mozgékonyabbak a többenél, inkább azok passzivitása, nemtörődömsége által lökődnek önkéntelenül az élre. Ketten-hárman vannak, nagyjából mindig ugyanazok a személyek, kezességük szinte hivatszerűvé válik. Személyük cserélődése nem egy apróságtól függ. Vannak olyanok közöttük, akik időközben megnősülnek, ismét mások, akik otthagyják a falut és városra kerülnek. Van úgy, hogy a szórakozás dolgát a fiatalabbak, máskor az idősebbek tartják számon; így a kezesek is a fiatalabbak, illetőleg az idősebbek csoportjából választódnak.³ Ők mozognak, kezdeményeznek, keresik fel a cigányokat, tárgyalnak és egyeznek meg velük. Intézik az anyagiakat, vagyis a cigánnyal történt megállapodás s esetleg a többi előadódó költség számbavétele után kirójják a beléptidíjat, amiből e kiadásokat fedezni kell. A számítást nem egyszerűen úgy végzik, hogy az ő zsebüknek is maradjon valami, azonban az üzlet fordítva is sikerülhet. *Kezes fizess*, mondja a szólásmondás s a különbözetet néha saját zsebükből kell előteremteniök. Ilyenkor szitkozódnak és dühösen fogadkoznak, hogy soha többé nem vállalkoznak a kezességre, azonban a következő alkalommal mégis magától értetődően ismét ők kezdeményeznek. Általában jó táncosok, mégis keveset táncolnak: a tánchelyen elé-hátra járnak, a belépődíjakat szedik, a rendre ügyelnek, a cigányokat igazgatják. A tánc elteltével szerepük teljesen

¹ A konfirmálástól a nősülésig terjedő életkorú fiatalok neve Kamaráson *legény*, ennél azonban sokkalta gyakrabban *fiju* és különösképpen *nagyfiju*. Az ugyanezen korú nőszemélyt *lējáynak* mondják, ha egy kisé eljárt az idő fölötté, *vénlējány* lesz belőle.

² A kezesi intézmény jelölése a *kezesség* szóval történik (vállalta a kezességet). Különböztetésül egyszerűen így mondják: *N. N. a kezes*.

³ Kamaráson megalakulván a Magyar Népi Szövetség ifjúsági csoportja, úgy látszott, hogy a *kezesség* egyszersmindenkorra megbízatássá változik, ugyanis állandó kezeset választottak, aki a megmaradó pénzt nem a maga hasznára fordítja, hanem az ifjúság pénztárába helyezi. Az új szokásnak nem sikerült meggyökeresednie.

megszűnik s csak a következő hasonló alkalommal kerülnek ismét a fiatalság élére.⁴

A *tánc*⁵ kisebb jellegű, egyszerű, alkalom szerint ismétlődő szórakozás. Örökké vasárnap vagy ünnepnap szokásos, délutántól estig. Mindössze néhány szomszédos legény megbeszélése, egy-egy összeverődött társaság, vagy a kezesek ötlete szükséges hozzá, hogy a cigányt előkerítsék s külön hívás és gyülekezés nélkül, magától adódóan megkezdjék a vigadozást. A tánc nyáron gyakoribb, akár vasárnaponként ismétlődhetik, télen ritkább. Tánchelynek valamelyik síma udvart használják, esős időben vagy télen egyik-másik terjedelmesebb csúrt. A helybeli románok még az utcán is táncra kerekednek, legtöbbször a magyarok temploma melletti útkereszteződésnél, a nagy fűzfa alatt, amely árnyával megvédi őket a délutáni nap hevétől. Ilyenkor a magyarok is odakeverednek, azonban ők az utcán táncot soha sem rendeznek. A tánchely (csűr, udvar), és a bál helye (iskola, csűr) nem került soha semmibe. Emlékezet szerint Orbán István csűrét régebb egy egész nyárra kivették, talán egy kalákával fizetett érte a fiatalság.

A táncban az idősebbek és az öregek általában nem vesznek cselekvőleg részt, jöllehet a táncolóknál jóval többen vannak jelen. Mivel a faluban a fiatalság nem sok, a táncoló párok száma általában 20—30-ra tehető. Az idősebbeknek, különösképpen az asszonyoknak, a tánc a legkedveltebb vasárnapi látványosság: a tánchely körül székekre ülnek, hogy a fiatalokat ne akadályozzák, szemlélődnek, egymással beszélgetnek, pletykálnak s lányaikban, fiaikban gyönyörködnek. A konfirmálástól a házasodás utáni két esztendeig terjedő időközben jelölhető meg az az életszakasz, mialatt a kamarásiak a táncba a táncolásért, nem a látványosságért járnak, azonban ez a korhatár nem szigorú. Idősebbek is táncolnak, különösen azok, akik fiatalabb korukban nagy táncosok voltak s e szenvedélyről csak későn vagy lassacskán tudnak leszokni. Szász Ferenc például már vagy másfél évtizede házas, de azért minden táncban ott van, még a nagyfiúknál is hevesebb s a feleségét alaposan megfogatja.

⁴ A kezeség a falusi fiatalság egykor virágzó, szigorú törvényekkel irányított, de Erdélyszerte felbomlott közösségi életformájának egyik — talán egyetlen — még úgy-ahogy élő intézménye. Kalotaszegről idézünk még egy ismeretlen adalékot, a hagyományait szinte feltűnő hűséggel őrző Magyar-kiskapusról. Itt a kezesnek az *elsőlegény* felel meg, még nevében is őrizve azokat a kívánalmakat, amelyekkel a választottnak jeleskednie kellene. Sem Kiskapuson, sem Kamaráson, sem máshol nem választják már az elsőlegényt; nem is *első*, legfeljebb mozgékonyabb, esetleg idősebb a többinél; szerepe is teljesen a fiatalság egyetlen életmegnyilvánulására, a mulatozás rendezésére korlátozódott; nevéhez többé nem a szellemi, vagy bár a testi kiválóság fogalmai, hanem a pénzkezelés és a pálinka-ivás gyanús képzeleti tapadnak.

⁵ Szókinés: *táncot csinálni* (rendezni), *táncba hívni* (egy leányt otthonról), *táncba vinni* (vkit hazulról). *Kezdődik a tánc* — mondják vasárnap délutánonként, s *van tánc* — ha már megkezdődött. A leányt *táncoltatják*, valamennyi táncot *táncolják* vagy *járlják*, a cigányok mindeniket *húzzák*.

Lányok és legények a táncban egyaránt fizetni tartoznak,⁶ akár párosával, akár egyenként érkeznek. Régebb a lányok a legényeknél kevesebbet fizettek, most hol kevesebbet, hol ugyanannyit, hol semmit. A legutolsó tánc 1946 húsvétja előtt két héttel volt; ekkor a lányoknak semmi, a fiúknak fejenként 2500 lej volt a belépődíj.

1945 nyarán a régi szokástól némileg eltérve, egyszerre egész nyárra, tíz egymás utáni vasárnapra közösen fogadtak meg egy cigánybandát. A kiadás így természetesen jobban megoszlott, kisebb volt: a belépődíj az egész évszakra személyenként csak 3500 lej s a közös megállapodás által kiküszöbölték a kezesek egyéni nyereszkedésének lehetőségét is. Mivel az ehhez hasonló szokást a szomszédos Sármáson *kalákatánc* néven ismerik, az elnevezés akkoriban Kamaráson is ilyen értelemben kezdett meghonosodni.

A sármási példára indult kezdeményezésnél sokkalta jelentősebb és általánosabb az olyan *kalákatánc*, amely a kalákát követi s amely a faluban már régtől fogva ismert.⁷

A vasárnap hajnalban kezdődő *kaláka* délelőtt ér véget s ilyenkor

⁶ Az összeget, amelyet akár a táncban, akár a bálban fizetni kell, nem belépődíjnak mondják, mint ahogy azt mi tanulmányunk folyamán többször tesszük, hanem *résznek*; *fizeti a részit, megfizetted a részedet, fizessük meg a részünket*.

⁷ A közös munka — a *kaláka* — lehetősége Pusztakamaráson nem túlságosan változatos. Leginkább szántás, kaszálás, kapálás, búzahordás és aratás alkalmával történik. Régebb házépítéskor is volt kaláka, a másféle közös munkáktól eltérőleg hétköznapiakon is, azonban a faluban már régóta nem építenek házat. Nem rendkívüli a *nagycsalád* kalákája sem: az öreg családfő munkára hívja a faluban élő gyermekeit, unokáit, vejeit s többi rokonait. Végül az is elég megszokott, hogy egy-egy magános férfi, aki unná egyedül a kaszálást, segíteni megkéri társait; a következő vasárnap a másikhoz mennek, majd a harmadikhoz, mindaddig, amíg valamennyinek a kaszálónivalóját el nem végzik.

A kaláka — a házépítést és az alkalom szerint adódó kivételeket nem számítva — mindig vasárnap hajnalban kezdődik és délelőtt ér véget. A szükséges szerszámokat (búzahordásnál a szekeret is), a kaláka résztvevői viszik magukkal, mert ezekből a *gazda* természetesen nem rendelkezik megfelelő mennyiséggel. A kaláka közvetlen indítéka mindig éppen az egy ember teherbírását meghaladó szükségletek, anyagi hiányok célszerű pótlása. A tanítónak kalákában szántanak, mert gazdálkodással foglalkozik ugyan, de csak egy ekéje van. A pap és a tanító búzáját is közösen hordják be. Mindenki a *jó embereit* hívja kalákába: szomszédait, barátait, rendszerint olyanokat, akikhez a gazdát régebbi, hasonló vagy egyenértékű kapcsolat (kaláka, kölesönzés, más szívesség, megsegítés) fűzi. A fiatalabb özvegyasszonyok, akiknek a férjük katona, fogságban van, elesett vagy a négy év alatt átjött Északerdélybe, a lányokat, legényeket kéri segítségnek s azok mennek is örömet, mert tudják, hogy a munka után kalákatánc következik. Még könnyebb annak az özvegynek, akihez legény jár: ez szükség esetén egy-kettőre összecsalogatja legénytársait.

Régen a kaláka nagyon gyakori, szinte két-három hetenként ismétlődött. Mostanában sokkal ritkább, egy nyáron alig egyet-kettőt rendeznek.

Szántásra kalákába a gazda vagy a nagyobb fiú megy; kaszálásra szintén a fiatalabb gazdák és a nagyfiúk. Kapálásra bárki, gyermekektől

a közös munka után déligtartó közös mulatozás — kalákatánc — következik. A kaláka résztvevői a gazda házában táncra kerekednek s a gazda közben fáradozásukért pálinkával és száraz étellel (soha sem levesfélével) — különösképpen ordás- vagy túróslepénnyel — kínálgatja őket. Minden kiadás, cigányok díjazása és az étel-ital a gazdát terheli. A vidám mulatozókat a harang templomba hívó szava szokta megzavarni. Ilyenkor a zene elhallgat. Vannak olyanok, akik templomba mennek, azonban legtöbbször ott helyben csendes beszélgetéssel vagy másvalami-vel eltöltik az időt s ha vége a templomozásnak, folytatják a vigadozást. Ugyanez történik délutánonként, tánc alkalmával, a *vecsernye* — a románoknál *vės'ěrnyē* (*vecerne*) — alatt is. A fiatalok rendszerint úgy belemelegednek a kalákatáncba, hogy ebéd után ismét összejönnek s folytatják a mulatozást, ezúttal természetesen a délelőtti gazdától egészen függetlenül, nem annak a költségére.

A *bál*⁸ a táncnál sokkalta nagyobb szabású mulatozás s jellegében is különbözik amattól. Mindenekelőtt nem alkalmoszerű, hanem csak az év nagy ünnepeihez, karácsony, húsvét és pünkösöd másodnapjához kapcsolódik. A fiatalság kezdeményezésére néha nyáron is rendeznek bált, az évszak bármelyik vasárnapján, de leginkább aratás után.

A bál este kezdődik, reggelig tart, s — nem úgy, mint a táncnál — valamelyik helyiségben italt is mérnek. A résztvevők életkora sem igazodik semmiféle határhoz: a konfirmáltaktól az egészen öregekig mindenki mehet, mindenki táncolhat, aki akar és még képes rá. Ezelőtt néhány évvel például a csaknem 70 éves *egyházfi*, a legöregebb bálzó, még igen nagy tiszteletnek és tekintélynek örvendett, utóbb azonban a vezetőszeret mégis a fiatalok kezébe került. Az öregek bálbajárásáról általában nem lehet mondani, hogy túlságosan gvakori: inkább azok jövögetnek közülük, akik közel laknak. A bál helyisége régebben mindig Ugron Jenő csüre, később az iskola épülete, de legutóbb ismét az Ugron-féle csür volt.⁹

kezdve a fiatal házasokig, mindkét nembeliek, de itt is inkább a fiatalok. A búzahordás szintén a gazda vagy a nagyfiúk dolga, az aratásnál ismét mindenki használható, ha másra nem, *markot szedni* és *kötelet rakni*. Éppen a kalákázók fiatal kora biztosítja a jó munkát s ugyanakkor a jó kalákatáncot is.

A *kaláka* szó csak két ige mellett használatos: *kalákába menni* és *kalákát csinálni*. Az *elkalákázni*, *elkalákázás* fogalomnak a kalákához semmi köze, hanem a *Csáki szalmája* kifejezéssel egyenértékű, tehát azt jelenti: ellopkodni, széthordani.

⁸ Szókinés: *bálozni* (részt venni a bálban és ott mulatni, táncolni), *bált csinálni* (rendezni), *bálba hívni* és *vinni* (vkit otthonról). *Megkezdődött a bál* — mondják. Azt a kérdést, hogy *van-e bál*, adatközlőm szerint nagyon ritkán teszik fel, mert mindenki tudja, hogy van.

⁹ Az 1945–46-i iskolai év elején kapták kézhez az iskolai hatóságok országszerte azt a rendelkezést, amely szerint az iskola épületében semmiféle táncos vigadozásnak, mulatozásnak nem szabad helyet engedni. A faluk — jobb megoldás híjján — néhol talán dacoltak egy darabig s dacolnak e rendelkezéssel, de végül mégis meg kell találniok a bálrendezés törvényesebb módját. 1946 húsvétján a bált a kamarásiak is már a régi helyen, az Ugron Jenő csüreben tervezték.

A bálozók száma a tánc résztvevőikhez viszonyítva szinte korlátlan. Az iskolaépületet zsúfolásig megtöltik, néha még kétszázan is vannak. A teremben mozogni sem lehet, bár elszóródnak az udvaron, a tornácban és ott is, ahol az italt mérik. A bálról az egész öregeken kívül csak azok maradnak el, akik nagyon messze, künn a határban laknak, meg azok, akik otthon kisgyerekekre vigyáznak.

A bálnak is éppen úgy megvannak a kezesei, mint a táncnak, ezeket azonban sokkal inkább a közbizalom emeli helyükre. Megbecsülésnek örvendő férfiak, akik vállalkoznak az anyagi ügyek intézésére s a bevételből semmit sem tartanak meg maguknak. 1945 végén karácsonykor is, újévkor is bált rendeztek. E kissé szokatlanul sűrű vigadozásnak ezúttal Kutas Ferenc, a korcsmáros volt a mozgatója, akinek a báli italelárusítás némi hasznot jelentett. A belépődíjat a kezesek határozzák meg, mégpedig meglehetősen magasán, mert a jövedelemnek lehetőleg minél nagyobb összegnek kell lennie, ugyanis ezt mindig a helybeli református egyháznak adományozzák. E nemes célra való tekintettel belépődíjat nők és férfiak egyaránt fizetni kötelesek. Legutóbb, 1945 karácsonykor — a színdarab végignézését is hozzászámítva, ami a bált szinte kivétel nélkül meg szokta előzni — fejenként 3000 lej volt a belépődíj.

A hívogatásnak megfelelő vagy hasonló jellegű hagyomány Pusztakamaráson nem él, a vázolt kereteken belül korra és társadalmi állapotra való tekintet nélkül mindenki mehet bármikor mindenik bálba és táncba. Kivétel a régebben szokásos *úrribál*, amire csak az *urak* voltak hivatalosak, és a közeli Sármáson az *iparosbál*, erre az iparosok. Úribál nem volt minden évben rendszeresen, a háború kezdete óta egészen el is maradt. A kamarási iparosok nincsenek olyan sokan, hogy külön iparosbált rendezhetnének, azonban néha egy-egy házi mulatság-féle vigadozásra ők is összejönnek.

Még ezeknél is ritkább volt a *mágnásbál*, a legutolsó az emlékezet szerint a huszas évek közepén lehetett. A környék arisztokratáinak e mulatságaira még a *naccságos és tekintetes urak*¹⁰ sem voltak hivatalosak, csak az ablakon leskelődhettek. A kamarási szólás mágnásbáli vonatkoztatás alapján még ma is azt tartja az igen előkelő dolgokról, hogy *ára még Feruskáné se mehetett el* (Feruskáné, a népszerű Szász Ferenc földbirtokos felesége volt).

Hűshagvókedden, a régi bálozási szokástól eltérően, egy idő óta a zártabb körű *házi mulacság* divatozik. A házi mulatság a táncnál

¹⁰ Kamaráson a paraszti életsor fölött lévőket, felülről lefelé számítva, a következő címzés illeti: *méltóságos báró úr és méltóságos báróné*. A báróék után következnek a *naccságos urak, naccságos asszonyok*, majd a *tekintetes urak és tekintetes asszonyok*. A tanító csak *tanító úr*, de a felesége, akár tanít, mint a férje, akár nem, *tekintetes asszony*. Hivatása szerint titulálják a *tiszteletes urat és a tiszteletes asszonyt* is. Valamennyi felsoroltnak a fia *úrft*. Alább az *urak* következnek: *ispán úr, kertész úr, intéző úr*. Az iparosféléknek csak akkor *úr* a megszólításuk, ha olyasvalaki beszél velük, aki nem idevaló, nem ismeri őket. Rendes körülmények között az urazás mellőzése érthető, hiszen együtt töltötték a gyermekkort, legénykort, s csak foglalkozás szerint váltak el életutaik.

családiasabb jellegű, de nem általános. Főleg két-három nagycsalád (Székelyék, Gyomaiék) szokta kezdeményezni. Rokonaikat, barátait hívják meg, s a közismert jó táncosokat, akik nélkül a faluban semmi táncos mulatozás nem szokott sikerülni. A házi mulatságokon már csak azért sem jelenhetnek meg sokan, mert a ház kicsi, sok táncost be nem fogadhat. Mint a táncokon általában, italmérés vagy ivás itt nincs, a megjelenteket *pánkó*val, azaz fánkkal kínálgatják. A cigányokat a jelenlévők közösen fizetik.

2.

Táncban, házi mulatságban, bálban táncolás és pihenők, szünetek váltogatják egymást. E váltogatás mind az időtartamot, mind a táncok sorrendjét és milyenségét illetően bizonyos szabályossággal történik. A két szünet közötti táncidőnek *egy pár* a neve s időtartama általában egy óránál nem hosszabb, ugyanis megállás nélkül egy óránál többet nem nagyon lehet táncolni. Egy bálban a párok száma mintegy 8—10; a táncban, amely csak délutántól estig tart, a szünetek sokkal rövidebbek s így a párok száma itt is eléri ugyanezt a mennyiséget.

A pár mindig a kamarásiak legkedveltebb táncával, a *csárdással* kezdődik. Bálban és táncban egyaránt ezt táncolják a legtöbbit, mennyiségileg kifejezve ez képviseli a táncolás 70%-át. Ha a pár időtartamát egy órának vesszük, akkor a csárdásra mindig nyugodtan lehet 30—40 percet számítani. A cigány sok csárdásnótát tud, ismétli őket s egyiket megállás nélkül a másikba szövi. A csárdás a vége felé mindig *friss*- vagy *gyorscsárdássá* alakul. Az átmenet egyszerre történik, de zökkenő nélküli, mert a mozgás gyorsaságán kívül semmi sem változik. Gyorscsárdás alatt a fiatalság úgy belemelegszik, hogy a zene elhallgatásakor hangos *hogy volt, hogy volt* kiáltozással követeli az ismétlést; e követelésnek a cigány mindenkor engedelmessé válik. A csárdás után a pár fennmaradó 20—30 percében a többi tánc következik, felváltva, vegyesen, aszerint, hogy sokan táncolják-e, vagy sem. Ha sokan, akkor hosszabb, ha csak néhányan, akkor rövidebb, de nagyjából mind 10—15 perces.

Melyek a kamarási táncok a csárdáson kívül? Vannak köztük elég szép számmal magyarok, románok, idegenek, s sajátásaikat a következőkben rögzíthetjük:

A *korcos* igen régi tánc. Arra, hogy valamikor ne táncolták volna, az öregek sem emlékeznek. Ritmusa és felépítése nem sokban különbözik a csárdástól, de a táncosok nem annyira topognak, mint forogva előre haladnak benne. A legény a leányt szinte állandóan balról jobbra, majd jobbról balra forgatja s a forogás irányának megcserélésekor párját gyors mozdulattal egyik karjából a másikba perdíti. Ez a perdítés meglehetősen gyakorlatot s ügyességet kíván s ezért nem mindenki érti a módját. Érdeklődésünkre azt a felvilágosítást kapjuk, hogy a korcos inkább a bálban gyakori, a fiatalság a táncban nem kedveli. A valóság az, hogy a fiatalok is táncolják, csak a nevét nem nagyon

ismerik. A gyorscsárdástól nem sokban különbözvén, az elnevezés különbözősége még kevésbé tudatos előttük s jöllehet a tánc megmarad, a *korcsos* név — a jelek szerint — a mai idős nemzedékkel együtt ki fog pusztulni és feledésbe merülni.

A következő táncnak, a *gólyának*¹¹ érdekes története van. Ha a fiatalabbakat — például a 17 éves Molnár Sándort — megkérdezzük, jöllehet 6 éves korától kezdve mindig a táncban, bálban forgolódott, a gólyát csak 4—5 évesnek mondja s még azt is közli, hogy 1940—41 táján báldi nagyfiúk honosították meg Kamaráson. Sándor édesanyja azonban, Molnár Berta néni, s ennek testvére, Zsuzsa néni, s más megleltkorúak is azt állítják, hogy a gólya már „az ő idejükben“, 1925 táján ismert volt. A szálak végül néhai *Sasa naccsága*, a nemrég meghalt Ugron Jenő földbirtokos feleségéhez vezetnek, aki az említett időben a táncot az iskolában tanította a fiatalságnak. Hogy ő honnan tanulta, azt természetesen nem tudhatni. Ekkortájt a kamarási táncba a közeli Báldból is eljárógattak a legények, a gólyát ők is megtanulták s falujukban meghonosították. Történt közben, hogy Kamaráson a gólya valamiképpen, ismeretlen ok miatt, elfelejtődött. 1940—41-ben a báldiak, akik 15 éven át őrizték, visszahozták. Ezért aztán a fiatal Molnár Sándornak és társainak, akik a negyedszázaddal ezelőtt történekekről mit sem tudnak, a gólya új, annakelőtte ismeretlen táncként mutatkozott.

Kamaráson a gólya országszerte közismert dallamára a következő — számos erdélyi adatunk alapján szintén eléggé megszokott — szöveget éneklük:

1. *Kolozsváron a naccsága maga mosogat,
A szobalány öleli a naccságos urat,
Gólya, gólya, sárgalábú gólyamadár.*
2. *Elfogyott a túróspujszka, megmaradt a tál,
Én utánnam barna kislány ne várakozzál,
Gólya, gólya, sárgalábú gólyamadár.*
3. *Kerekes volt az én apám, fia vagyok én,
Apám fúrja a kerekét, a lányokat én,
Gólya, gólya, sárgalábú gólyamadár.*
4. *Erdéspásztor az én apám, fia vagyok én,
Apám felmászott a fára, a lányokra én,
Gólya, gólya, sárgalábú gólyamadár.*
5. *Libapásztor az én apám, fia vagyok én,
Apám őrzi a libákat, a lányokat én,
Gólya, gólya, sárgalábú gólyamadár.*

A refrén nem egyszer így változik:

*Festett a pofád, tejszeles a szád,
Elveszen majd keresztapád.*

¹¹ A *gólyázn*i igét és a *gólyatánc* nevet sem használják.

Amint az évek telnek, úgy a régihez viszonyítva a gólyának a népszerűsége is egyre hanyatlik. Amidőn a báldiak visszahozták, szinte állandóan ezt táncolták. Szövegét a táncolók — akárcsak régen — ma is éneklék, a sikamlósokat éppen úgy, mint a többi szakaszt.

Molnár Berta néni még két olyan táncot említ, amelyeket az ő nagylánykorában a fiatalok igen kedveltek, de amelyek azóta nyomtalanul eltűntek. Egyik a *magyar kettős*, a másik a *hét lépés*. Az elsőnek a forrása a már említett „Sasa nagysága“. A hét lépést Székely János tanította. Hogy honnan szedte, nem tudják, de akkoriban egyedül ő és még két nagyleány ismerte az egész faluban.

A helybeli románság a magyarság szokásaira nem egy vonatkozásban — s így a táncéletben is — érezteti hatását. A magyarok néha eljárják a *szirbát* (*sárba*), ennél gyakrabban a *pálányécot* (*palanet*).¹² Ez utóbbit a táncban és a bálban egyaránt kedvelik, s jóllehet gyorsasága miatt — még a csárdásnál is gyorsabb — fiataloknak való, az öregek is táncolják. Az idősebbek a román táncok közül a *gyá lungu* (*de-a lungu*) nevűt kedvelik a legjobban. Régen a helyi román lakodalmas szertartás egyik része volt: 15—20 pár táncolta, végig az utcán, s az öregek szerint feledhetetlen látványt jelentett, amidőn a sok táncos a legkisebb mozdulatot is hajszálpontossággal egyszerre végezte. Ennek a lakodalmas táncnak a maradványa került néhány évtized alatt a négy fal közé. Kényelmes, lassú mozgású, méltóságteljes, akár órákig lehet járni szünet és pihenés nélkül: ezért szeretik annyira az idősebbek. A román táncokat nemcsak akkor járják, amikor románok is nagyobb számban vannak jelen, hanem majdnem mindig. Van a kamarási magyar hagyománynak s magának a nemzetiségi hovatartozásnak is egy olyan rétegeződése, amely közös s amelybe a magyar elemek közé sok román keveredett, annyira, hogy idegen voltuk már szinte egészen észrevétlen.

Végül a meglehetősen nagyszámú idegen vagy modern táncról kell megemlékeznünk, amelyek közül Kamaráson a *tangó*, *polka* és *foxtró* az ismeretesebbek. Néha *bosztont* meg *valcert* is táncolnak, különösen olyankor, ha idegen van jelen s kéri — vagy ha nem kéri, hadd lássa, hogy ők nemcsak „*parasztosan*“ tudnak táncolni. *Úri táncok*nak nevezik ezeket, olyanoknak, amelyeket leginkább az *ipahosok* kedvelnek. Ez az „*ipahos*“ a nemiparosok gúnyolódása egy egykori kovács nyomán, aki az *r* hangot nem tudta ugyan kiejteni, de annál gyakrabban hangoztatta, hogy *az ipahos az mégis csak ipahos és nem pahaszt*.

A modern táncoknak csakugyan nem túlságosan nagy a jelentőségük a falu táncéletében. Már a cigányokkal is baj van, mert mindenikre csak egy-két dallamot tudnak, néha még egyet sem. Ezt kell változtatniuk, de készségük hamar kimerül, s így a párban az úri táncok nagyon kevés időt kapnak. Nem is tudja mindenki őket, s ezért a falu közepén lakó műveltebbek a falu szélén és a határban lakó régmódiakkal néha összekoccolódnak. A falu közepét — e kifejezésnek inkább a képes értelmére gondoljunk, jóllehet a jelölés sok ténybeli való-

¹² Alanyesetben *palanyęc*, tárgyesetben *palanyęcot*.

ságot is tartalmaz — az iparosfélék, a világlátottak jelentik, akik szolgálat, inaskodás, katonáskodás alkalmával városra is elvetődtek s a modern táncok megtanulására, gyakorlására több alkalmuk kínálkozott.

E táncok nem-ismerése nem szégyen. A cigány a csárdásból vagy bármelyik táncból minden átmenet, szünet nélkül szokott egy más táncdallamba kezdeni. Hyeikor, ha modern tánc következik, a táncolók egyszerre megritkulnak, legtöbben félreállnak. A bátrabbak — ha nem is tudják — ottmaradnak, botladoznak egy darabig. Ha semmiként nem megy, nevetnek és ők is félrevonulnak.

A modern táncok tudása különben is nagyon viszonylagos. Sok legénynek jó a ritmusérzéke, úgy mozog a zenére, ahogy tud. Fő az ügyes mozgás; még szinte dicsőség is, ha az egyéniségét sikerül belevinnie. A lánnyal szemben még kevesebb a kíváncsi: úgy mozog, ahogy a legény irányítja vagy rángatja.

A modern táncok a bálban már régebb kedveltek. Táncba csak mostanában kerültek, miután a fiatalabb táncos nemzedékek is átérték azokat az alkalmakat, melyek a táncok elsajátítására segíthették őket.

Melyek ezek az alkalmak?

Legtöbb esetben a világlátás, járás-kelés. A lányok városon szolgáltak, a legények szintén. Vannak, akik inaskodtak, ismét mások, akik több évi olasz fogságot szenvedtek, ott tanultak táncolni. Sütő András, Trucza János és Szász Ferenc meglelt embereket a modern táncokat meghonosítók közül név szerint is megemlíthetjük. A Székely-család 11 nagyleány-nagyleány tagja közül nem kevesebb, mint 9 a világlátott. Bukaresttől a külföldi országokig végtelen sok volt a tánc-tanulási alkalom, olyan sok, hogy lehetetlen volna valamennyi szál lelkiismeretes nyomkövetése és felgombolyítása.

Akad ezenkívül egy-két olyan alkalom, amely az itthoni tanulást is lehetővé teszi. Az öreg Vaszi cigány szerint a mostani megletteket annakidején ő tanította az úri táncokra. A legmaradandóbb és legemlékezetesebb nyomot azonban mégis a báróék egyik régi kertésze jelentette a táncgyománnyal modernizálásában. A már említett Molnár Berta néni öreg anyja, a 68 éves Némethi Máriskó néni vezet vissza bennünket a 90-es évek tájára, 17—18 éves leánykorába. Volt abban az időben a *palotában* (így nevezik a kamarásiak a bárói kastélyt), néhai Kemény Gyula báró és Kemény Anna bárónő szolgálatában két belső inas. Isten tudja, hova valók, de az biztos, hogy jóképűek és jó táncosok lehettek. Volt az uradalomban egy *kertész úr* is (névét a hagyomány, akárcsak az inasokét, szintén eltemette), annak meg két lánya. Ezek is táncoslábúak, mint Kamaráson (erről tanúskodik a több évtizedes tapasztalat) a kertészlányok általában. Sem a lányok, sem a belső inasok nem tudtak — vagy nem akartak — „parasztosan” táncolni s ezért megfogadták az öreg János cigányt, akinek *Hátár* volt a csúfneve s az egész éjtszaka húzta nekik a kertész házában. A táncokra a falu legügyesebb legényei és leányai — köztük Máriskó néni is — hivatalosak voltak. Esténként az inasok mindig utánuk jöttek, mert a tánc vacsora után kezdődött. Ezeket a gyakran ismétlődő

éjtszakai mulatságokon tanulták meg a falu fiataljai az akkori úri táncokat s tovább adták, hogy ezáltal a talaj lassanként véglegesen megpuhuljon a modern táncok befogadására. Máriskó néni életében ezek az éjtszakák az élet legszebb, legboldogabb óráit jelentették. Igaz, sok mindenre nem emlékszik már, hogy mi volt és mi történt, legfeljebb arra, hogy a táncok is, az inasok is nagyon-nagyon szépek voltak. Vég nélkül, lelkesen áradozik, s közben becsmérli a mostani kamarási táncokat, amelyek élményvilágában messze a kertész házában tanultak alatt maradniak.

3.

A bálókhoz, táncokhoz a zenét a *cigányok* szolgáltatják. Rendszerint hárman vannak. *Prímás, kontrás, bőgős* a szerepükre utaló, megkülönböztető elnevezésük; az utóbbinak nem egyszer *gordonos* a neve. A gordonos néha elmarad s ilyenkor csak ketten zenélnék. Ritka, kivételes alkalommal, amikor valamilyen ok miatt egész nagy tánc vagy bál van, a primást két kontrás is kíséri.

Táncos mulatozás alkalmával mindig csak cigányok zenélnék. Van ugyan a faluban egy-két fiú, aki ért a muzsikáláshoz, s ezek, amíg két pár között a cigányok pihennek, kedvtelésből, mulatságból kézbeveszik a vonót, azonban a faluban senki sem húz a cigányokon kívül rendszeresen talp alá valót, a muzsikálás senkinek sem kenyérkereseti forrása.

A cigányokkal, illetőleg a primással való egyezkedés¹³ a kezesek dolga. Ezek mindig helyiekhez fordulnak. Van Kamaráson három-négy is. A kontrások, bőgősök száma sokkal nagyobb, lehet köztük válogatni s alkalomról-alkalomra cserélgetni, amit meg is tesznek, meg kell tenniük, mert ezeknek a muzsikálás — nem úgy, mint a primásoknak — nem főfoglalkozásuk, csak úgy mellékesen csinálják, hadd hozzon valamit a konyhára. 1946 húsvétja előtt a románok a helybeli cigányokat mind lefoglalták, egyik jó cigányprimás is történetesen éppen akkor halt meg s így kivételesen Sármásra kellett menni cigányt fogadni.

A cigányok a muzsikálásért pénzt kapnak. Az említett sármási cigányfogadáskor (a bál végül is bizonyos ok miatt elmaradt, csak az egyezkedés történt meg) a három cigánynak együttesen 150.000 lejt kellett volna adni. Jár ezenkívül nekik jó bő étkezés éjjelkor, hogy reggelig újult erővel húzhassák. Ezt az étkeztetést vagy úgy intézik, hogy egyik leányt megkérik s az szívésségből, ellenszolgáltatás nélkül elvállalja a kosztadást, vagy a bál jövedelmének terhére húst vesznek s azt készítik meg nekik valamelyik háznál. Húsvétkor a pénzt a húsrá (úgyis az egyházé a bál haszna!) a pap előlegezte.

Szokatlan volt végül az elmaradt bál készületei között, hogy a cigányokat székéren kellett volna Sármásról áthozni. Igaz, ők nem nagyon ragaszkodtak hozzá, inkább a kezeseknek tetszett a gondolat, hogy a

¹³ A kezesek *megfogadják a cigányt*; e cselekmény neve *cigányfogadás*.

falú felé végigmuzsikáltathatnak és énekelhetnek egy jó hosszú utat! Ha a bál sikerül, ez a kiadás is a jövedelmet csappantja.

Nem utolsó helyen kell említenünk a helyi románságnak a magyarok táncéletébe való bekapcsolódását, hiszen az évszázados együttélés ezt természetsszerűleg nemhogy elkerülhetővé, hanem meglehetősen szorossá teszi. Említettük, hogy a magyar legények nem egyszer keverednek a román táncosok közé, s azt is felsoroltuk, hogy a magyarság mulatozásaiban a románság táncai milyen jelentős szerepet töltenek be.

Van a kamarási legények között néhány, aki a falú román részein lakva, egészen elrománosodott; magyarul alig tud, románul beszél, román leányokhoz vagy menyecskékhez jár. Az ilyen természetesen a magyar mulatozásokon is megfordul s román táncokat kér. De jönnek a románok is szép számmal s ők is a saját táncukat követelik. Báiban soha sem szokott nézeteltérés lenni, mert az öregek tapintattal intézik a kényes ügyeket. Táncban is ritkán, ugyanis a kezesekkel meg szokás tárgyalni a dolgot s az megrendeli a cigányoknál a kívánt román táncokat. Ha valamelyik magyar mulatozáson sok a román, minden harmadik párban román táncot huzatnak. Megtörténik azonban, hogy a románok kapatosan jönnek s kötölözködnek: egyik ezt akar, a másik azt, a harmadik amazt. Ilyenkor a cigány reszketve lesi, hogy melyik párt az erősebb s annak a kívánságát igyekszik teljesíteni. Reszkethet is, mert a hasonló szóváltások után, ha eltévesztette a dolgot, nem egyszer húzta már a rövidebbet.

A cigány különben is jó ok a veszekedésre. A románok általában akkor rendeznek táncot, amikor a magyarok. Ha a magyarok voltak a szemfülesebbek és a cigányt hamarabb megfogadták, akkor a részegen előkerülő románok erőnek erejével el akarják vinni őket, mígnem sikerül valahogy lecsendesíteni a háborgókat s helyreállítani a békességet.

A teljesség kedvéért utalnunk kell a magyar-román táncapcsolatok másik oldalára is, arra, hogy a magyarok sokkal kevésbé látogatják a románok mulatságait, mint fordítva. Ha a románoknál nincs tánc, de a magyaroknál van, a mulatozni jövő románok valósággal ellepik a tánchelyet, annyira, hogy nagy tömegükben csak itt-ott látunk szigetként egy-egy kisebb magyar csoportot.

Ezzel szemben a románokhoz csak kevés magyar jár, s így az arányszám szempontjából jelentéktelen magyar vendégcsoport csak nagyon ritkán keríti sorát ebben a környezetben a magyarok szokása szerinti vigadozásnak. Ezek a magyar vendégek is azok közül a legények közül kerülnek ki, akiket már fennebb is említettünk.

Végül néhány szót arról, hogy a kamarási mulatozásokon a környező falubeliek is meg szoktak egyszer-mászor jelenni. Az ok különböző: otthon nincs tánc, nem tudnak cigányt szereznii vagy talán az ottani románokkal van valami nézeteltérésük s elmarad a mulatozás. A báldi legények érdekes szerepét már láttuk, de jönnek Sármásról és Méhesről is. A Sármás és Kamarás közti határbeliek is egyszer ide, máskor amoda járnak szórakozni. Az ilyen vendégségbe-jövők rend-

szerint a szenvedélyes és ügyes táncosokból kerülnek ki (ha nem volnának ilyenek, nem fáradnának át a szomszédból) s nem egyszer világlátottabbak is lévén a kamarásiaknál, a tánc színvonalát igen emelik. *Jó tánc, nagy tánc*, mondják ilyenkor, annál is inkább, mert Kamaráson kevés a legény, sok leánynak nem akad táncosa, de ha jönnek a szomszédfalubeliek, kinek-kinek akadhat párja. Az idegen fiúk nagyritkán egy-egy leányt is hoznak magukkal: összeverődnek hárman-négyen, lovat kerítenek s úgy járnak egyszer ebbe, máskor meg a másik faluba.

4.

A tánc megkezdése előtt a legények, különösen a kezések, rendszerint egy kissé mindig ittasak. Összefogózva, énekelve mennek ilyenkor a cigányért, akkor is, ha már megegyeztek vele a hét közepén, akkor is, ha csak most alkudoznak. Innen ismét nagy énekszóval indulnak a tánchely felé, azonban most már a cigányok is mögöttük jönnek és zenével kísérik a nótát. Megérkeznek, a cigányoknak padot, ülőhelyet kerítenek. Szállingóznak az öregek is, a szomszédból ülőalkalmatosságot kerítve, hogy a tánchely szélén rátelepedhessenek. Nemsokára a cigányok rázendítenek. Vannak olyanok, akik azonnal táncra kerekednek, máskor meg percek is eltelnek, anélkül, hogy valaki is megkezdéné.

A leány előtt való meghajlás vagy ehhez hasonló táncra-kérés Kamaráson természetesen nem nagyon szokásos. A legény csak a fejével int a leány felé, s esetleg szól valamit hozzá, még akkor is, ha 3—4 lépésre lenne tőle. A leányok, jóllehet igyekeznek a közömböst mutatni, már lesik a legényeket, s elég, ha azok csak rájuk pillantanak, mert a szemvillanásból értik, hogy menniök kell. Egymáshoz tartozó legényeknél-leányoknál ez egészen érthető, de a többiek sem tehetnek másként, hiszen némileg örülhetnek, ha a kevés legény között táncosuk kerül. Ha a leány a legény mellett van, akkor intés helyett csak a kezét fogja meg. Vannak szégyenlősebbek — különösen menyecskék, akik tanácstalankodnak, hogy vajjon táncoljanak-e, vagy sem — ezeket a legény minden teketória nélkül jól magához rántja és úgy kezdi velük a táncot.

Tánc közben, egy pár idején a leányokat nem szokás a másik leánytól elkéregetni. Inkább átadják önként, leggyakrabban azonban csak idegennek, vendégnek, olyannak, aki a szélén áll s mivel a faluban talán kevésbé ismerős, nincs kivel táncolnia. Ilyenkor a legény odatáncol, a leányt átadja s az átvevő — lévén idegen, tehát általában műveltebb — meghajlik, bemutatkozik és úgy viszi a leányt tovább.

A leány tánc közben a bal kezében mindig zsebkendőt tart. Ha megizzad, ezzel törülgeti a saját arcát és a legényét. A legény arcának törülgetése, hajának a hátrasimítása mintegy a nő alázat és odaadás jelképe s nemi közösülés alkalmával is megszokott.

Tánc közben a szilaj, duhaj, heves vérmérsékletű táncosok a csendes nyugodt természetűektől és az úrias mozgásúaktól jól megkülönböztethe-

tők. Az első fajtából valók nagyon vadul táncolnak s állandóan csurog róluk az izzadság. Csak két végetet ismernek: vagy tombolnak, vagy elernyedten tengenek-lengenek, valósággal sétálnak. Az ilyenek közül némelyiknél a csizma nagyon sokat számít: ezt veri tenyereivel, *figurázik*, miközben el-elrikkantja magát:

*Ide nézz a figurára,
Ne az anyád csizmájára.*

Néha természetesen más, ennél sokkal sikamlósabb a kurjantás befejezése. Más rikoltozás nem nagyon szokásos, legfeljebb el-elkiáltja valamelyik magát: *Erezd el a hajamat!* Bele-belevágnak abba a szövegbe is, amelynek a dallamát a cigány húzza: egyedül vagy többen néha csak egy-egy szót, néha az egészet végigéneklük.

Az ilyen szilaj legényekkel a leányok nagyon szeretnek táncolni s teljesen átadják magukat a tánc élvezetének. Egészen megfélekedznek mindentről, szoknyájuk messze repül s hajfonatukat — különösen gyorsabb táncoknál, forgás közben — szájukba, fogaik közé veszik, hogy ne zavarja őket a mozgásban. E hevesekkel szemben a leányok között is vannak csendesebb, nyugodtabb természetűek. Ezek nem adják át annyira magukat a legénynek s szoknyájukat forgás közben bal kezükkel szemérmesen leszorítják.

Amikor a párnak vége s a cigány megáll, a legény szó nélkül megszorítja a leányt, olyan erősen, hogy egy cseppet meg is emeli. Ez a köszönet a táncért. Ezután — viszonyuknak megfelelően — vagy együtt maradnak még egy darabig, vagy elválnak. Ha a poros levegő kezd már kibírhatalanná válni, valamelyik szünetben felloccsolják a földet. Ez főként a leányok dolga, a pár végén szalad is egy-kettő egy veder vízért. A locsolás mindig nagy visongással történik, akár legény végzi, akár leány: a leányok lábára, vagy a fiúk nyaka közé is jut egy-egy csuporral. A legények szünetben rendszerint csoportot alakítanak, beszélgetnek, veszekednek és duhajkodnak. Ilyenkor intézik az anyagi ügyeket, számolnak. Vannak, akik cigarettáért vagy másvalamiért szaladnak. Régebb az iskola udvarán két hinta volt, egész szünetben nagy vidámsággal és nevetgéléssel hintáztatták a leányokat. Máskor — tavasszal és nyáron — kirohannak az útra, ahol a gyermekek labdázhatnak, azoktól elkaparintják a labdát és azzal hancuroznak. A leányok is meghúzódnak valahol oldalt, állva beszélgetnek, nevetgélnek.

Sokan — különösen azok, akik messze, kinn a határban laknak — már a tánc vége felé hazaindulnak. Általában mindenik leányt hazakíséri az a legény, amelyik jár hozzá. A bál után is így van ez, mégpedig szigorúan szabályozva: egyetlen legény sem kísér haza olyan leányt, akiről tudja, hogy valaki jár már hozzá. A tánc a falusi fiatalság szerelmi életének, a két nem közötti viszony alakulásának egyik eléggé jelentős mozzanata: a hazakísérés, ezt megelőzőleg a táncolás és a szünet közben történő állandó együttlét, szórakozás mindmegannyi alkalmi annak a korán kezdődő együvértartozásnak, amely végül is házassággal végződik.

A bálban az idősebbek, öregek, a világot-jártak és az iparosfélék is jelen vannak s túlsúlyban lévén, a bálozásnak a táncnál valamivel úriasabb, finomabb jeleget adnak. Az iparosfélék és világlátottak táncra merőben különbözik a duhaj legényekétől: a leányokat és asszonyokat meghajlással felkéri, egymástól elkéri, nyugodtan, finoman táncoltatják, tánc közben beszélgetnek velük, szórakoztatják őket. Volt egy legény, aki nagyon kimérten táncolt; az volt róla a vélemény, hogy *ágál*. A szilajságra a bálban hely sem nagyon van, mert sokan vannak, szorulnak, forogni alig lehet. A fiatalok nagy része és a régi-módi öregek ugyan itt is csak szemvágással intenek a leány felé, meg a táncillem többi régi szabályaival is élnek, azonban a pár végén például a köszöntő megszorítás szinte egészen elmarad, mert köröskörül az anyák és a nagyanők nyitott szemekkel, éberrel figyelnek. pletykaanyagot gyűjtve az elkövetkezendő unalmas napokra. A legények mindezt tudják s bosszantásul nem egyszer csak azért is úgy választják a párjukat, hogy az öregasszonyoknak legyen min mérgezőldniök. A fiatalság — érthető okokból — különben sem nagyon szereti, ha a terem köröskörül tele van őket figyelő s minden mozdulatukat számontartó idős hozzátartozókkal.

Sütő András Kamaráson a forgás közben történő fejmozgás két-féle változatát figyelte meg. Vannak olyanok, akik fejüket a testükkel együtt viszik, símán mozdítják, mások — általában a duhajabbak — előbb a testüket valamennyire elfordítják, majd a fejüket utánakapják. Ez sorozatosan történvén, a fejmozgás szabályos időközönként történő kapkodássá alakul.

Akár bál, akár tánc legyen, mindenki szeret a cigány előtt, a muzsikához közel táncolni, mert ezt a helyet a hagyományos közvélemény főhelynek tekinti. Gyakran ellökdösik egymást a legények a cigány elöl, sőt néha verekedés is kezdődik, de általában csendesen folyik a csere. A cigány előtt mindenki kitáncolja magát, míg el nem fárad, vagy meg nem unja, s akkor tovább táncol, helyét átadja a következő párnak. A főhelyen még a különben csendes természetű, csévegő-beszélgető táncosok is nekikezdenek, hogy néhány percre kitembolják magukat.

A bál megkezdése előtt — nem úgy, mint a táncnál — mindenik legény elmegy ahhoz a leányhoz, akinek udvarol, és együtt jönnek a bálba. E szokás elmulasztásának csak valami komoly oka lehet, s ha néha megtörténik, annyira feltűnő, hogy másnap az egész utca erről beszél. Amikor a leány bálba készülődik, az anyja nem győzi figyelmeztetni, nehogy „kimenjen“, vagyis a tánctermet tánc közben vagy szünet alatt nehogy elhagyja valamelyik legénnyel és kinn a sötétben keresse vele a szórakozást. Az erkölcsös, szelidebb leányzók hallgatnak is az anyai szóra s a teremből csak másod- vagy többedmagukkal, barátnőikkel merészelnek kimenni. Az ellenkező eset nagyon ritka.

Szünetben, mivel isznak, az éneklés is egész gyakori. Kisebbség nagyobb társaságok verődnek össze, a legények a mellettük elhaladó leányt is maguk közé kapják s így dalolnak. Ha elfáradtak, ők is a fal melletti székekre, lócákra telepednek, mindenik legény egy leány-

nyal az ölében. Megtörténik az is, hogy a lámpa valamilyen ok miatt elalszik: ilyenkor nagy sikongás következik, mert a legények természetesen felhasználják a kedvező látatlanságot s megszorogatják az ölükben ülő, közelükben levő leányt, vagy azt, akivel éppen táncolnak. Éjfél felé előkerül a hazulról hozott étel, kalács, hús: a cigány is a táncolók is esznek, hogy reggeig friss erővel folytathassák valamenynyien a mulatozást.

5.

Kamaráson a gyermekkor¹⁴ a konfirmálással végződik. Konfirmáció előtt gyermekeknek sem a táncban, sem a bálban nincs keresnivalójuk. Mint sok más, úgy ez a szabály sem teljességgel kötelező erejű s a táncba, bálba járó gyermekek legalább a tánchely szélén, vagy valahol kívül, ahova még elhallatszik a zene, megtalálják a maguk szórákozását. A régi szigorúsághoz képest a mai rend annyira lazává lett, hogy néhány év óta kezdenek a gyermekek a tánc és a bál rendszeres, egyenjogú látogatói lenni. Már nem korlátozzák, nem tiltják őket, sőt bál alkalmával éppen úgy isznak, mint a felnőttek.

Céltudatos, rendszeres táncitanítás a faluban nem volt és nincs. A gyermekek leskelődés, figyelgetés által sajátítják el a táncolás tudományát. Akadnak olyan tanulékony, ügyesmozgásúak, hogy egykettőre ellesik a táncot s ezek kezdeményezik rendszerint a gyermek-táncot is.

Mert tudnunk kell, hogy a gyermekek világa Kamaráson pontos tükörképe a nagyfiúkénak. Igaz, ez a tükörkép nagyon keskeny látóhatárú: mivel a nagyfiúk és nagyleányok egyetlen közösségi szórakozása úgyszólván a tánc, a gyermekek közösségi életében is csak ennek az egynek a megfelelőjét találjuk meg, a *gyermektáncot*.

A gyermektánc nem rendszeres, egész ritkán, ötletszerűen adódik. A kezesség, olyan értelemben és annyira kialakult tisztségként, mint a nagyfiúknál, nincs meg. Egy-két kezdeményező — itt is a jobb táncosok — megegyezik a cigánypurdékkal, rendszerint kettővel, mindkettő hegedűs. A zene szolgáltatásáért a díj a legények táncához viszonyítva elenyésző csekély, régebb összesen 500, még azelőtt 200 lej. E pénzüsszeg előteremtése sem mindenkor belépődíj-rendszerrel történik, mint a felnőtteknél, hanem néhány gyermek adja össze. A kislányok soha semmit sem fizetnek. A legutolsó gyermektánc 1945 nyarán volt; belépődíj a fiúknak fejenként 100 lej.

Gyermektánc mindig csak nyáron és csak vasárnap délután szokásos. A megjelenők felső korhatára a konfirmálás, vagyis 14—16 év, az alsó általában a 10 év; számuk mintegy 10—15 táncoló pár.

¹⁴ A konfirmáció előtt a fiúk neve *gyermék* vagy *fiúcska*. Az ugyanilyenkorú kislányokat *lējánkának*, az öregek becézve *lyánkónak* mondják.

Elnevezése szerint nem, de jellege és célja szerint régen Kamaráson is szokásban volt a kitáncoltatásnak,¹⁵ illetőleg a leány megszegyenyítésének egy módja. Akkor vált szükségessé, amikor egyik-másik leány gögből visszautasította az őt felkérő, vele táncolni akaró legényt. Ilyenkor a sértett összebeszélt legénytársaival s a következő alkalommal a leányt egyetlen legény kivételével senki sem kérte fel. Ez az egy is úgy forgolódott, hogy kellő pillanatban egy kéz alá adott seprűt nyomott a leány kezébe s a terem közepén faképnél hagyta. Az ilyen eset a régiek szerint nagy megszegyenyítésnek számított.

Az emlékezet az utolsó kitáncoltatást az 1920-as évek közepén tartja számon. Lina, a leány, nagyon megjuhászodott, sőt a falu többi leányai is megszeppentek és a legényekkel szemben egyszerre más hangot használtak. Lina nagyon szégyelte magát, jó ideig táncolni sem járt, de lassacskán mindenki napirendre tért, s az egész ügy elfelejtődött.¹⁶

FARAGÓ JÓZSEF

¹⁵ A kitáncoltatás fogalmát csak körülírással szokták kifejezni, pl. *kibabráltak vele*.

¹⁶ E tanulmány létrejötté igen nagy részben Sütő András barátom érdeme, aki nemcsak pusztakamarási tartózkodásom alatt biztosította zavar-talan munkalehetőséget, hanem akkor, s utasításaimhoz híven később is sok bizonytalan és hiányos adatot egészített ki. Fáradozásaiért fogadja e helyen is köszönetemet.